

A Practical Guide to הלכות חנוכה

Section One: הדלקת המנורה

A. דינים prior to lighting

משנה ברורה סימן תרעב

ואפילו ללמוד אסור (יד) משהגיע זמנה וכ"ש אכילה וש"ל ואפילו התחיל (טו) פוסק

שער הציון סימן תרעב

(יד) ובאמת יש להחמיר בעוד חצי שעה קודם אלא הוא מיידי בדני אדם שמתפללים ערבית בזמנה וא"כ חצי שעה קודם בלא"ה אסור משום ק"ש [מחה"ש] ולפי דעת הפר"ח והגר"א די"ש להדליק אחר שקיעה ממילא לריד להחמיר חצי שעה מקודם לכל הדברים הנ"ל ואפילו אם כבר התפלל מנחה. אכן לענין לימוד נראה דאין להחמיר די"ש לסמוך אשאריו פוסקים הסוברים דזמנה של הדלקה הוא עם סוף שקיעה כנ"ל בריש הסעיף

- Beginning a half hour before שקיעה, certain activities are prohibited, in order to guarantee that the מנורה is light בזמן.
- Eating more than a כביצה amount of bread or מזונות foods is אסור. A כביצה is equal to approx. two average slices of bread. Less than that amount may be eaten even during the actual הדלקה זמן. Similarly other types of foods and all non alcoholic beverages may be consumed in any amount.
- The שעה"צ is מקיל that one is allowed to learn during the half hour before the זמן, but once the זמן has arrived it is אסור to learn until after the candles were light.
- The משנ"ב mentions that "ש"ד- שאר דברים" are also אסור before candle lighting. This refers to business dealings and other engaging activities, which are אסור beginning from a half hour before שקיעה. Sleeping is also אסור.
- Professionals who must remain at work during this זמן should ask a שאלה as to how they should conduct themselves.
- Even if one began any of these activities, he must stop in the middle in order to light.
- In summary, many common activities, including eating supper and being on day-trips, are included in this איסור.

B. זמן הדלקת הנרות

שו"ע אורח חיים סימן תרעב

(א) אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם סוף שקיעתה לא מאחרים ולא מקדימים ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק

משנה ברורה סימן תרעב

(א) עם סוף שקיעתה – היינו (א) לאלת הכוכבים שאז העם עובדו וזכרון וזכרון וזכרון ואיכ"ה פרסומי ניסא. אכן בע"ש מקדימין וכלקמון בסי' תרע"ט והנה המחבר סתם כדעת הטור וסייעתו דס"ל דמה שאמר הגמרא דזמן הדלקת נר חנוכה הוא משתשקע החמה היינו סוף שקיעה אבל באמת יש (ב) הרבה ראשונים דס"ל דזמנה הגמרא הוא על תחלת שקיעה (ג) שניה והוא בערך רבע שעה מקודם

- There are three basic שיטות regarding the זמן for הדלקת הנרות. According to שו"ע, the candles should be lit at the הכוכבים. In America, that would be 45-50 minutes after שקיעה החמה. In ארץ ישראל, that would be approx. 30 minutes after שקיעת החמה. The second opinion is quoted in the משנ"ב (בשם הרבה ראשונים). This opinion holds that the candles should be lit approx. 15 minutes before שקיעה. The third opinion is the גר"א, who holds that the candles should be lit immediately at sunset (שקיעה).
- In ירושלים, and other various cities in א"י, the custom is to follow the שיטת הגר"א and light by שקיעה. In חו"ל, the common practice is to follow either of the other two opinions, each family and community according to its מנהג.
- The candles should remain lit until the time of "תכלה רגל מן השוק" - until people no longer walk by outside. The ובה"ל ד"ה ובלבד points out that we assume that this time is one half hour after צאת הכוכבים. Thus, if one lights at צאת, there need only be a half hour's worth of oil. But, if one was to light by שקיעה, enough oil must be placed to allow the oil to burn through השמשות until the 1/2 hour after שקיעה. In א"י, the length of time is approx. one hour, and in America the length is approx. an hour and 20 minutes.

שו"ע אורח חיים סימן תרעב

(ב) שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן: הגה י"א שבזמן הזה שמדליקין צפנים א"ל לזיהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק (ד"ע וטור בשם החוספות) ומ"מ טוב יותר לזיהר גם בזמן הזה ומיהו ה"מ לכתחלה אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה ואם עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין: הגה ובלילות האחרות ידליק כמו שאר בני אדם א"ע"ש שלא הדליק בראשונה (מאלא כתוב בשם מהרי"ל ואגודה וד"ע)

משנה ברורה סימן תרעב

(ה) הלכך לריד ליתן וכו' כזה וכו' – משמע לאם הדליק זמן מה אחר שקיעת החמה א"ל ליתן שמו כ"כ רק עד שתכלה רגל מן השוק אכן כ"ז הוא לדיון התלמוד שהיה ההיכר לעוברים וצבים אבל האילנה דההיכר הוא רק לב"ב לעולם בעי שיעור הידוע ופר"ח ואף מדליק אחר שכלה הרגל משוק בעי זה השיעור [פמ"ג]

- Regarding the "end זמן" of הדלקת נרות, the שו"ע brings two points relevant to those who light the מנורה outdoors. **First**, if one couldn't or just didn't light immediately at the start of the זמן, he must try to light during the 1/2 hour following the start of the זמן- until

"תכלה רגל מן השוק". (If he didn't light then either, בדעיבד, he can light until dawn-but a ברכה is not made unless someone, even a family member, sees the candles [א"י]. **Second**, the שיעור of oil put in the candles must be able to last the entire ½ hr. from the beginning of the זמן until the time of השוק. תכלה רגל מן השוק. The משנ"ב points out that one who lights outside after the start of the זמן only needs to put enough oil to last until the end of the ½ hr. (למשל, if he lights 10 min. after the זמן he only has to put 20 min. worth of oil). However, common practice, וע' משנ"ב, is to put the full ½ hr. amount of oil in the candles.

- The רמ"א notes that common practice today (וע' לקמן בזה) is to light indoors. Therefore, the פירוטמי ניסא is not for passersby, but rather for the family at home. This changes some of the הלכות. There is no real significance to the phenomenon of תכלה רגל מן השוק, because the outsiders will not see the מנורה. Therefore, although לכתחילה to try to light during the classic traditional זמן, one does not have to be overly מקפיד. However, he must make sure that there are people present when lighting the מנורה in order to ensure פירוטמי ניסא. If no one is awake anymore, no ברכה is said before lighting.
- There is a discussion amongst contemporary פוסקים regarding the שיעור of השוק רגל מן השוק today. In our times businesses remain open for a significant length of time after nightfall. People are still returning home from work hours after the wintertime צאת קולא! Does that have any bearing on the זמני המצוה in our times? This question is both a קולא and a חומרא; the possible קולא is that one might be able to light after the traditional ½ hr. זמן—until today's businessmen finish returning home. The חומרא is that perhaps the candles must remain light way beyond the classic ½ hr. after dark, so that the people returning home can see the מנורה. Both of these issues are dealt with by the פוסקים. The קמא writes that this is a "לימוד זכות" on those who light after the official זמן. The פוסקי תשובות and ספר נוראות הרב (שיעורי הגרי"ד סולביוציק) זמן. The official end זמן.

C. Where should the מנורה be lit?

ש"ע אורח חיים סימן תרעא

ה) נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על פתחו ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים ובשעת הסנה שאינו רשאי לקיים המצוה מניחו על שלחנו ודו'

ש"ע אורח חיים סימן תרעא

ז) מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין ואם הניחו בדלת עצמו יניחנו מחציו של כניסה לצד שמאל: הגה ומיהו בזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים ואין היכר לבני ר"ה כלל אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימינו ואין לשנות אל"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלעבר הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהיה היכר כלל ואף כי אין היכר רק לבני הבית מ"מ היכר קצת מיהא בעינא

- Ideally, the מנורה should be lit outside, by the door of the house that opens into a רשות הרבים. If the house opens into a yard (which leads to the רה"ר), the מנורה is lit by the entrance to the yard. There is a מח' אחרונים regarding the status of contemporary yards. According to חז"א, since our yards are primarily used only for passage, and not for household functions such as laundry and cooking, they do not have the דין of a "חצר" and one would light by the door of the house. However, the גרי"ז, held that even today, the מנורה should be lit by the entrance to the yard.
- The ש"ע writes that one who lives on a second story lights by his window. The משנ"ב ס"ק כג explains that this is only if he has no private door to the רה"ר, but has to pass through the downstairs apartment. This is not common today. If the person has his own entrance, he lights by his entrance. The פוסקים discuss the status of contemporary buildings, which have a common lobby and stairwell. Some recommend lighting by the door of the building (viewing the entrance has a "private" entrance), others recommend lighting by a window inside the apartment, and still others recommend to first light by the door to the building (w/a ברכה) and then immediately go back to the apartment and light there (w/o a ברכה).
- During a time of סכנה, the חז"ל instituted that the מנורה should be lit inside. Today, even in many places in חו"ל, there is no immediate danger involved in lighting outside. Therefore a number of פוסקים hold that the מנורה should be lit *outside*. However, some write that even today the מנורה should be lit *inside*. (בעל העיטור ואו"ר ור' ירוחם). The common practice in א"י is to light outside and in חו"ל to light inside.
- When lighting outside, the מנורה is placed on the left side of the doorway, facing the מזוזה.
- Today, it is common practice that those who light inside should light by a window that looks out at the רה"ר. However, if that is difficult, one can certainly rely on the ש"ע that "מניחו על שולחנו ודו'".

ש"ע אורח חיים סימן תרעא

ו) מניחו למעלה מג' טפחים ומצוה להניחו למטה מי' טפחים ואם הניחו למעלה מי"ט יצא אבל אם מניחו למעלה מכל' אמה לא יצא: הגה ואפילו לקחה כך דלוק והניחה למטה מכל' לא יצא דהדלקה עושה מצוה (ב"י בשם תוספות)

- The מנורה is measured from the *flame*, and not the שיעור.
- שעה"צ ס"ק לג writes that these שיעורים are measured from the *flame*, and not the שיעור. לכתחילה, the flame should be between three to ten טפחים above the ground, בדעיבד, one is יוצא as long as the flame is not above 20 אמות. In today's measurements, the שיעורים are as follows:

אמות 20	טפחים 10	טפחים 3	חז"א
11.52 meter	96 cm	28.8 cm	
9.60 meter	80 cm	24 cm	הגר"ח נאה

- It should be noted that these שיעורים apply even if one is lighting indoors. However, if one is lighting by a window, the candles should be high enough so that people on the outside can see them, even if they'll be above 10 טפחים.

- The **משנ"ב ס"ק כז ושעה"צ ס"ק מב** point out that if one lives in an apartment building and his apartment is over 20 אמות from the ground, he need not light by a window since the people in the רה"ר below will not be able to see the candles. The **תשובות** פסקי תשובות records a מח' הפוסקים regarding lighting by the apartment window if other apartments also above 20 אמות can see in. The issue is; was פרומוי ניאס instituted specifically for those in the street or even for people in the neighboring building? The common custom is to light by the window.

D. Where to light when away from home

שו"ע אורח חיים סימן תרעז

(א) אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה ואם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו אף על פי שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. והוא הדין לבן האוכל אצל אביו: הגה וי"א דזמן הזה שמדליקים בפנים ממש ידליק במקום שאוכל וכן נהגו (תשובת הרשב"א סי' תקמ"ב)

משנה ברורה סימן תרעז

(א) אכסנאי וכו' – וה"ה (א) הבחורים שלומדים שלא צדיקם לריכין להשתתף עכ"פ (ב) ולוקח צבור שאוכל צ"ע אבל אם סמוך על שולחן צעה"ב הוא בכלל צ"ב וה"ה (ג) משתחו כיון שהם סמוכין על שולחן בקביעות מדינא א"צ להדליק אלא"כ רואה להיות מן המהדרין

- If we are a guest in his hosts house, provided that he is a guest in that house throughout the duration of the זמן. If he will return home, i.e., he only is visiting for supper, he must light at home.
- According to the רמ"א, if one is away from home and is sleeping in one place and eating in another, he lights in the place that he will eat. This is provided that is "קבוע" to eat in that place. If, however, he has a place to sleep but no set place to eat (למשל, he's eating his meals in different houses), the פשוט would be to light where he sleeps.
- The above הלכה is very relevant to hotels and ישיבות. In a hotel, the candles should be lit in the *dining room*. There is little basis for the practice to light in the communal lobby of the hotel, as that is neither the place one sleeps in nor eats in. All effort should be made to light in the dining room itself. In a ישיבה, the פוסקים debate where the תלמידים should light. The ר"מ and R' Aharon Kotler held that they should light in the dining room, as above. The אג"מ held that they should light in the dorms, b/c that is clearly their main "home". In instances when the הנהלת הישיבה forbids lighting in the rooms, one should light in the dining room acc. to all opinions.
- When going away for שבת, there are many פוסקים who hold that מוצ"ש one can still light at the hosts house (even if plans to return home soon), since at the start of the זמן he is still a guest there.

E. The ברכות ההדלקה

שו"ע אורח חיים סימן תרעו

(א) המדליק לבילי ראשון מברך שלש ברכות להדליק נר חנוכה. ושעשה נסים. ושהחיינו ואם לא בירך זמן בליל ראשון מברך לבילי שני או כשיזכור (ב) מליל ראשון ואילך מברך שתיים להדליק ושעשה נסים: הגה ויבדק כל הברכות קודם שיתחיל להדליק (מהרי"ל)

שו"ע אורח חיים סימן תרעו

(ד' אחר שהדליק אומר הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות וכו'

- The משנ"ב ס"ק ד points out that the ברכות should be made before the מנורה is lit. If he forgot, and is still in the middle of lighting the other candles, he can still make the ברכות. If he first remembers *after* he's done lighting, the שעשה נסים is still made (& שהחיינו on the first night).
- According to the משנ"ב ס"ק ה, the "הנרות הללו" is said immediately after the *first* candle is light. The prevalent custom is to wait until *all* the candles are light.
- Once the candles are light, "הנרות הללו" should be said immediately, without unnecessary delay.
- See הנרות הללו for a discussion of the נוסח of משנ"ב שם.

F. Conduct while the מנורה is lit

שו"ע אורח חיים סימן תרע

(א) ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ויש מי שאומר שאין להקל להם

- Women are not to perform laborious activities while the candles are still burning. The most common מנהג is to refrain from these activities during the ½ hr. זמן. Only heavy work is refrained from-sewing, ironing, laundry, etc. Cooking is permitted.
- Although it is מותר for men to do מלאכה, it is preferable for him to focus on learning topics related to נוכח while the candles burn. There are various זמירות and תפילות printed in most סידורים that are worthwhile to say.

Section Two: סדר התפילות של חנוכה

A. דיני על הניסים

ש"ע אורח חיים סימן תרפב

(א) כל ח' ימי חנוכה אומר על הניסים בבה"מ בברכת הארץ ובתפלה בברכת מודים ואם לא אמר אין מחזירין אותו (וע"ל סימן רצ"ד סעיף ד' וה' ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר: הגה י"א כששכח על הניסים בזכרות המזון כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' (כל בו וכבר נתבאר סי' קפ"ז ס"ד)

- Throughout the duration of חנוכה, the "על הניסים" is added during "מודים" (in שמ"ע) and "נודה לך" (in בהמ"ז).
- There is no special addition for חנוכה in the המחיה.
- If על הניסים is forgotten, do not repeat שמ"ע. If one remembers *before* the שם ה' in the ברכה, one must go back and say על הניסים. If one remembers immediately after the שם ה' he should nevertheless conclude the ברכה as regular and skip על הניסים.
- בהמ"ז If one omitted על הניסים there is a special "הרחמן" to be said at the end of בהמ"ז.
- A מנין that normally recites a "חצי קדושה" should make sure to say a regular full שמ"ע during חנוכה, in order to say על הניסים publicly, similar to the public מנורה lighting in the Shul.

B. הלל בחנוכה

ש"ע אורח חיים סימן תרפג

(א) כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל

- The entire הלל is said each day of חנוכה. The הלל during חנוכה is mentioned in the גמ' as one of the essential elements of חנוכה, and one should try to say it with special feeling and devotion. Acc. to **יו"ד ס' רלג** to commemorate a נס might even be a חיוב מדארייתא!
- הלל בחנוכה if women are חייבות to say הלל.
- Although הלל should be said immediately after שמ"ע, if one couldn't say it then, the זמן continues all day long.

Compiled by Moshe Gordon. Please direct any questions, comments, or הערות to 02-570-4103, 057-775-7538
718-907-3218, or email- mdgordon@bezeqint.net

חנוכה שמח!